

Projektbeskrivelse

VANDFORSYNING I DANMARK

”Drikkevand – rent vand, men hvordan?”

I Danmark bruger vi knap 1 mia. m³ vand årligt. 99 procent af det hentes direkte fra grundvandet næsten uden behandling. Det miljøpolitiske mål har været – og er fortsat – at godt drikkevand skal kunne opnås gennem en simpel iltning og filtrering af grundvand. I andre lande baseres en stor del af drikkevandsforsyningen på overfladevand fra søer, kanaler m.m., hvilket stiller store krav til behandling inden det når forbrugeren.

To trediedele af Danmark er dyrket som intensivt landbrug. Det er under disse dyrkede flader at langt det meste af grundvandet dannes. Det er også fra disse dyrkede flader, nogle af de stoffer, der kan forurene grundvandet, kommer. Det er især nitrat og pesticider.

I perioden 2002 – 2008 er brugen af sprøjtegifte steget med 45 procent. I gennemsnit lukkes der årligt 100 vandboringer som følge af pesticid-forurening. Da ”produktionen” af vand tager mange år skyldes forurening typisk tidligere tiders brug af pesticider.

Andre forureninger end fra overfladebelastningen kan være en trussel mod det rene vand i hanerne. I efteråret kunne avisen Ingeniøren fortælle at 228 af landets 2.600 almene vandforsyninger sendte vand med for mange colibakterier ud til danskerne. Kortlægningen kom i kølvandet på forureningssager som fx i Greve og Køge kommuner, hvor borgerne måtte undvære deres drikkevand i flere uger. Miljøministeren kaldte det for ”dybt uacceptabelt” og lovede en handlingsplan for at sikre kvaliteten af drikkevand inden årets udgang. Det skulle bl.a. føre til forbedret kommunalt tilsyn, ledelsessystemer på vandværkerne, øget egenkontrol og oplysninger til borgerne om drikkevandskvaliteten. Planen er endnu ikke dukket op og kan blive overhalet indenom af kommende EU-regler.

Ingen bedring i vandsituationen i 15 år

I 1996 udviklede og gennemførte Teknologirådet en afstemningskonference om hvordan vi sikrer rent drikkevand i fremtiden. På konferencen deltog 60 borgere, 60 politikere fra Folketinget, amter og kommuner samt 60 fagfolk. De blev præsenteret for fem handlingsplaner for at sikre rent vand og skulle stemme på den, de fandt bedst. De væsentligste aktører på drikkevandsområdet havde fået til opgave til lejligheden at udforme deres handlingsplan. De fem var Landbrugsrådet, Dansk Agrokemisk Forening (nu Dansk Planteværn), Amdsrådsforeningen, Økovandspejlet (miljø NGO) samt Danske Vandværkers Forening. Planen fra sidstnævnte vandt, men kun med én stemme mere end Økovandspejlets plan, der sagde helt stop for landbrugets anvendelse af pesticider, mod kompensation. Næsten halvdelen af borgerne stemte på denne plan, det samme gjorde knap en trediedel af politikerne og fagfolkene.

Teknologirådet bad efterfølgende analysefirmaet Vilstrup efterprøve afstemningsresultaterne ved at lave en egentlig befolkningsundersøgelse på konferencens konkrete afstemninger. Resultatet blev næsten på decimaler identisk med konferencens.

Konferencen fik, sammen med Teknologiråds-rapport om muligheder i 100 % økologisk landbrug, stort gennemslag og betød øget politisk opmærksomhed på drikkevandet. Det såkaldte Bichel-udvalg blev nedsat til at kulegrave alle aspekter ved at bruge bekæmpelsesmidler i landbruget, bl.a. de samlede konsekvenser af en afvikling over 10 år af brugen af pesticider. Antallet af stoffer som drikkevandet kontrolleredes for blev øget

fra 8 til 23 stoffer og vandværkerne fik lovhjemmel til at opkøbe arealer omkring drikkevandsboringer for at gøre dem til sprøjtefrie zoner, forudsat at det kunne ske ad frivillighedens vej.

På trods af viden og indsats er der imidlertid ingen tegn på at vores grundvand har fået det bedre, tværtimod..

Krav om 'god økologisk kvalitet'

Til forskel fra for 15 år siden er der i dag nogle konkrete mål for hvordan vandets kvalitet skal være. EU's vandramme-direktiv pålægger samtlige medlemslande at opnå 'god økologisk kvalitet' i alle former for vandmiljøer – søer, åer, fjorde, grundvand inden 2015. Det vil sige at opnå en tilstand, der kun er svagt ændret i forhold til en uberørt tilstand uden påvirkning af mennesker.

Selvom tre vandmiljøplaner herhjemme hidtil bl.a. har reduceret kvælstofudledningen med 50 procent lever vores vand stadig ikke op til EU's standarder. Halvdelen af de danske åer, 2/3 af søerne og næsten 90 % af fjordene og kystområderne er under standard. Indsatsen vurderes at kræve betydeligt stærkere virkemidler end ved de tidligere vandmiljøplaner.

For at efterleve vandrammedirektivet har Miljøministeriet netop udsendt 23 vandplaner i en teknisk forhøring, én plan for hver af de 23 vandoplande i Danmark.

Senere på året, formentlig i tredje kvartal, udsendes de justerede vandplaner i en 6 måneders høring. Herefter udformes de endelige vandplaner som kommunerne skal arbejde videre med i 2011 og 2012 ved at lave hver sin konkrete handleplan, som beskriver indsats og hvilke af de virkemidler, der stilles til rådighed, der skal tages i brug.

En betydelig del af de 13,5 mia. kr der investeres i landbrugets udviklingsplan - Grøn Vækst-planen - i 2010-2015 går til indsatserne i vandplanerne. Hertil skal lægges brugerfinansierede udgifter særligt på spildevands- og vandforsyningsområdet.

Et nyt overvågnings - og miljøovervågningsprogram træder i kraft i 2011 og skal holde øje med om planerne virker.

Anbefalede virkemidler falder ikke i god jord

På Fyn har en landboforening gransket udkastet til vandplaner og anslår at det kan komme til at koste en tredjedel af det fynske landbrugsareal, hvis de fire fynske vandplaner gennemføres i deres nuværende form. En vandplan opstiller mål for miljøstandarden og forslag til indsatsen i det enkelte vandopland. Fx hvor mange hektar, der skal udlægges til ekstra vådområder og ekstra efterafgrøder og vandløb der skal genåbnes. Nogle landmænd vil skulle halvere kvælstoftilførslen til deres afgrøder og det vil stort set gøre det umuligt at få økonomi i planteavl, vurderer landboforeningen, der samtidig ser Danmark som overambitiøs i forhold til andre lande. Hvor mange penge skal samfundet bruge på at vandkalve og salamandre kan boltre sig i vores vandløb, spørger de i disse dage på Fyn.

Borgmestre omkring Limfjorden ser vandplanernes kvælstof-reduktionskrav som så skrappe at det bliver umuligt at drive almindeligt landbrug. Andre lande, fx Tyskland og Holland, hævdes at planlægge at få længere tid til at tilpasse sig, hvilket statsministeren nu synes at Danmark skal følge af hensyn til at bevare en levedygtig fødevarer sektor. Landbruget hilser ekstratid velkomment fordi den skal bruges til at indtænke andre virkemidler til at nå målene end at reducere udledningen af kvælstof.

På samme måde er en række af miljøtiltagene i den næsten et år gamle Grøn Vækst-plan, der skulle have været indført i år, nu sat på på standby fra politisk side. Et besluttet kvælstof-kvote-system har ingen landmænd råd til iøjeblikket, vurderer regeringen. Kravet om 25 meters pesticidfrie randzoner om vandboringer er nu reduceret til 10 meter af hensyn til landbrugets konkurrenceevne. De nuværende pesticidafgifter lempes og en vedtaget omlægning af afgifterne for at reducere forbruget udskydes foreløbig til efteråret, det samme

gør etablering af ådale og forbedring af vandløb. Miljøministeren forklarer forsinkelserne med at lovforslagene er teknisk vanskelige og kræver koordinering på tværs af ministerierne.

Ligesom i Grøn Vækst-planen har Danmark i vandplanerne valgt at udelade effekten af klimaforandringer og udskyde dette til næste generation af vandplaner efter 2015. Det begrundes af miljøministeren i et svar til Folketinget med at tilpasning til klimaforandring er en langsigtet proces, og der er stadig usikkerhed om, hvilke konsekvenser klimaforandringerne har for vandmiljøet, og hvor hurtigt de vil slå igennem. Ekspertter vurderer at klimaændringer vil få store konsekvenser for vandmiljøet, herunder grundvandsressourcerne.

EU opfordrer til at inddrage offentligheden

Artikel 14 i vandrammedirektivet fremhæver de europæiske borgeres vigtige rolle i at hjælpe med at afveje de miljømæssige, økonomiske og sociale faktorer i vandplanerne. Med direkte henvisning til Århuskonventionen anbefaler EU som best practice at offentligheden får mulighed for at påvirke planerne og arbejdsprocesserne. ”Hvor dette fungerer godt bidrager borgere aktivt til udviklingen og gennemførelsen af vandplanerne så deres viden og erfaring kan gøre gavn, og så der kan udarbejdes fælles løsninger på problemerne.”

Nye vandselskaber i kommunerne

Med kommunalreformen i 2007 overtog kommunerne ansvaret for at udføre opgaverne med vores drikkevand. Blot tre år efter er de kommunale vandforsyninger nu blevet udskilt fra kommunen og organiseret i selvstændige aktieselskaber. Det skal sikre en vand- og spildevandsforsyning af høj sundheds- og miljømæssig kvalitet, som tager hensyn til forsyningssikkerhed og naturen, og drives på en effektiv måde, der er gennemsigtig for forbrugeren.

Som led i reformeringen er etableret en stærk central styring og regulering i miljøministeriet, der formidler mål og virkemidler til kommunernes opgavevaretagelse på vandområdet. Et statsligt forsyningssekretariat placeret i Konkurrencestyrelsen vil fremover regulere vandsektoren på den økonomiske side. Her fastsættes et beregnet prisloft for hvilke takster hvert vandselskab kan opkræve for vand og spildevand med balance mellem det enkelte selskabs udgifter og indtægter. Sekretariatet, der finansieres af vandselskaberne, er også ansvarlig for at benchmarke de enkelte selskaber og informere offentligheden.

FORMÅL OG PROJEKTIDÉ

Som led i den offentlige høringsperiode for vandplanerne afholdes en afstemningskonference, der skal præsentere forskellige løsningsmuligheder og virkemidler i indsatsen for at sikre rent grundvand og opnå god økologisk kvalitet. Løsningerne fremlægges som motiverede handlingsplaner og sættes derefter til afstemning. I salen er borgere (lægefolk), fagfolk og politikere (stat, regioner, kommuner) fordelt med 1/3 af hver.

Projektets formål er

- at bidrage til debatten om, hvordan vi fremover vil prioritere rent grundvand og skabe god økologisk kvalitet, og hvilke virkemidler der vil være nødvendige
- at præsentere de involverede parter opfattelse af grundvandsproblemerne og deres bud på løsningen heraf
- at synliggøre hvilke grupper i samfundet, der ønsker hvilke handlingsveje og virkemidler (borgere, politikere, fagfolk)
- at bidrage til at udbrede en best practice, der består i at borgere inddrages i udvikling af indsatsen på vandområdet, både centralt og i kommunerne

Kommunalreformen i 2007 ændrede forhold for vandforsyningen og grundvandsbeskyttelsen, blandt andet i fordelingen af myndighedsansvar. Implementeringen af vandreformens nye vandselskaber medfører yderli-

gere væsentlige ændringer i rammerne for indsatsen og i forholdet mellem drift og myndighed. I lyset af de senere års betydelige fokus på at etablere de administrative rammer for landets vandforsyninger kan der være behov for et fokus på den konkrete indsats – nemlig at fremtidssikre kvaliteten og forsyningssikkerheden af vores drikkevand inden for de nye rammer.

En hjørnesten i den fremtidssikring er fortsat at kunne håndtere landbrugets overfladebelastning af vores grundvandsressourcer. Rent drikkevand er den allervigtigste fødevarer for mennesker og den afgørende faktor for plante- og dyreliv. Hvilke krav til håndtering, beskyttelse og kvalitetskontrol matcher sådan en status?

Projektet vil kunne bidrage til udformning af de statslige vandplaner og dermed til grundlaget for kommunernes indsats og handleplaner i 2011-12.

- Hvordan styrke demokratiske forhold omkring dansk vandforsyning – indsigt, indflydelse og lige adgang for alle til rent drikkevand?
- Hvordan sikre tydelig ansvarsdeling og handling, når driftselskabs-bestyrelser, kommunen som myndighed og staten tilsammen skal varetage fælles mål?
- Hvordan skal vi prioritere indsatsen for at beskytte grundvandet?
- Hvordan er sammenhængen mellem teknologi og effektiv kontrol af vandkvaliteten – hvad er det (miljø)teknologiske behov?
- Hvilke virkemidler skal tages i brug for at fremtidssikre vores drikkevand – og vil de virke?

MÅLGRUPPE OG FORMIDLING

Målgruppen for projektet er primært de politiske beslutningstagere, regeringen, Folketinget, regioner og kommuner samt øvrige aktører i vandforsyningen, ikke mindst de centrale vand-myndigheder og vandselskaberne. Projektet vil tillige have et generelt oplysende sigte ved at bidrage til en status for dansk vandforsyning samt vurderinger for den fremtidige udvikling og behovet for nødvendige indsatser. Heri kan indgå et retrospektiv i forhold til udviklingen siden Teknologirådets seneste drikkevandsprojekt blev gennemført.

Der udarbejdes et faktuel oplysningsmateriale om grund- og drikkevand i Danmark som sendes til deltagerne forud for konferencen. I materialet indgår i skifteform de handlingsplaner, der vil blive præsenteret på topmødet. Efter topmødet suppleres materialet med afstemningstemaer og resultaterne herfra og udgives som et katalog.

Konferencen formidles i rådets nyhedsbrev ”Rådet til tinget”, der udover Folketingets medlemmer også vil blive formidlet til samtlige folkevalgte i regioner og i kommuner.

Formidlingen skal endvidere sigte på at stimulere den offentlige debat, fx gennem aktiv pressekontakt.

Der kan gøres en særlig indsats i forhold til kommunerne ved at formidle projektets materialer og evt. Teknologirådets proces- og metodekompetencer i at udbrede EU’s anbefaling om best practice, der består i at inddrage offentligheden i udformningen af de lokale handleplaner og indsats.

METODE

Projektet gennemføres som en afstemningskonference, metodisk i lighed med principperne i Teknologirådets konference i 1996. Fem af de væsentligste interessenter på vandforsyningsområdet får til opgave at fremlægge en handlingsplan for hvordan vi sikrer rent drikkevand i Danmark fremover.

Handlingsplanerne vil være udarbejdet til lejligheden og alle følge en fælles opskrift af hensyn til at deltagerne skal kunne sammenligne dem indbyrdes. Konferencen vil bestå af en fremlæggelse af de forskellige handlingsplaner, en aktør fra hver af interessenterne fremlægger og svarer på afklarende spørgsmål fra deltagerne i salen.

En ordstyrer/"advokat"-funktion skal sikre at interessenterne i deres fremlæggelse kommer hele vejen rundt, at der argumenteres rimeligt for de enkelte udsagn samt at løse udsagn ikke står uimodsagte.

En baggrundsgruppe af sagkyndige og evt. interessenter nedsættes og har til formål at bidrage til udarbejdelse af konferencemateriale, opskrift på kriterier og indhold i handlingsplaner, afstemningstemaer m.m.

Fra Teknologirådet medvirker projektleder Anne Funch Rohmann samt en projektmedarbejder og –sekretær.